

Erməni faşizminin Xocalı cinayəti

44 günlük Vətən savaşındakı zəfər nəticəsində Xocalıda soyqırımına məruz qalmış vətəndaşlarımızın ruhları rahatlıq tapdı

Torpaqlarımızın azad olunması ilə nəticələnən 44 günlük Vətən müharibəsi həm də xalqımızın qısa tarixi oldu. Çünki bu savaşdakı qələbəmizlə Ermənistanın soyqırımını cinayətlərinin qurbanı olan vətəndaşlarımızın intiqamı alındı. Ermənilərin müxtəlif vaxtlarda, o cümlədən 31 il əvvəl Xocalıda qətlə yetirdikləri soydaşlarımızın ruhları indi rahatdır.

Faciəyə aparan yol...

Ötən əsrin 80-ci illərinin sonuna doğru Dağlıq Qarabağın təcridən Azərbaycandan ayrılması üçün mərkəli planlar işə düşəndə ermənilərə əsas dəstəyi SSRİ-yə rəhbərlik edən M.Qorbaçov verirdi. Elə bu dəstəyin göstəricisi idi ki, 1988-ci ilin fevralında keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yalnız erməni deputatlarının iştirakı ilə keçirilən növbədən-kənar sessiyası vilayətin Azərbaycanın tərkibindən çıxarılaraq Ermənistanın inzibati-ərazi bölgüsünə daxil edilməsi barədə qərar qəbul etdi. Azərbaycan SSR Ali Soveti Konstitusiyaya zidd olan qərarı rədd etdikdən sonra Ermənistanın millətçi rəhbərləri "Daşnaksütyun" partiyasının "Türksüz Ermənistan" proqramını həyata keçirməyə başladılar. Bu işə tarixi Azərbaycan torpaqlarında yaradılan indiki Ermənistan ərazisində olan on minlərlə azərbaycanlıya qarşı böyük qəddarlıqlarla özünü göstərən etnik təmizləməyə rəvac verilməsi demək idi.

Həmin dövrdə ermənilərin Dağlıq Qarabağda separatçı fəaliyyəti genişləndirdi. Ölkə rəhbərliyindən heç bir kömək görməyən azərbaycanlılar işə yaşadıkları ərazilərin müdafiəsi məqsədilə özləri fəaliyyətə başladılar. Ermənilərin qəsbkarlıq niyyəti bir çox yaşayış məntəqəsi kimi, Xocalının da müdafiəsini gücləndirməyi zəruri edirdi. 1988-ci il fevralın 12-də Xocalı rəhbərliyi Əsgəranda keçirilən yığıncağa dəvət olundu. Yığıncaqda Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin ikinci katibi V.Konovlovun, şöbə müdiri M.Əsədovun iştirakına baxmayaraq, ermənilər Ermənistanla birləşmək istədiklərini açıq şəkildə bəyan etdilər. Xocalının sabiq icra başçısı Elman Məmmədov deyir ki, həmin yığıncaqdan çıxıb Xocalıya gəldikdən sonra ağsaqqallar və ziyalılarla təcili görüş keçirərək vəziyyəti müzakirə etdik. Elə həmin gündən Xocalının və ətraf kəndlərin müdafiəsi üçün Müdafiə Komitəsi yaradıldı. Xocalının müdafiəsi məqsədilə müdafiə postları formalaşdırıldı. Bu postlara çıxan dəstələrin işə silahları yalnız ov tüfənglərindən ibarət idi. Ermənilərin Xocalı və bütövlükdə Dağlıq Qarabağ üçün yaratdığı təhlükə ilə bağlı Bakıya, Moskvaya saysız-hesabsız teleqramlar vurulsa da, nəticə görünmürdü.

Belə bir vaxtda Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların vəziyyəti getdikcə ağırlaşdı. Ermənistanda repressiyaya məruz qalan və tarixi ata-baba yurdlarından qovulan soydaşlarımız Azərbaycana pənah gətirərək ölkənin müxtəlif yerlərində, o cümlədən Xocalıda məskunlaşmışdılar. Onlara Xocalı rəhbərliyi tərəfindən torpaq sahəsinin ayrılmasını isə nə Əsgəranda, nə də Xankəndi qəbul edir və bu qərarı özbaşınalıq kimi qiymətləndirirdilər.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ilk günlərindən etibarən Xocalı bu problemin ağırlığını öz üzərində hiss edirdi. Ermənistandan qovulmuş soydaşlarımızın və Fərqanədən olan Ahıska türklərinin böyük bir dəstəsi məhz Xocalıya pənah gətirmişdi. 1500 nəfər Ermənistandan qaçqın düşmüş soydaşımız və 495 Ahıska türkü Xocalıda məskunlaşmış, onlara torpaq sahəsi ayrılmış, evlər tikilmişdi. O dövrdə, ümumiyyətlə, Xocalıda ti-

kinti-quruculuq işləri geniş vüsət alırdı. Belə ki, 1988-ci ilin oktyabrında Azərbaycan hökuməti tərəfindən Xocalının sosial inkişafına dair xüsusi qərar qəbul edilmişdi. Bu qərarla əlaqədar ölkənin müxtəlif rayonları Xocalıya və bütövlükdə Qarabağa kömək göstərirdi. Azərbaycanın rayonlarından Xocalıya tikinti materialı daşınır, işçi qüvvəsi gəlirdi. Xocalı sürətlə tikilir, genişlənir və gözəl bir şəhərə çevrilirdi.

Ancaq təəssüf ki, Kremlin xeyir-duası ilə Ermənistanından olduğu kimi, Dağlıq Qarabağdan da azərbaycanlıların sıxışdırılıb çıxarılması prosesinə start verildi. Təkcə Xankəndidən 18 min azərbaycanlı qovuldu. Xankəndini tərk etməyə məcbur qalan azərbaycanlıların bir qismi yenə də pənah yeri kimi Xocalıya üz tutdu. Azərbaycanın ovaxtki rəhbərliyi hadisələrə fəal müdaxilə etmək əvəzinə Kremldən gələn əmrlər əsasında hərəkət edir, xalqın taleyinə bığanə yanaşırdı.

Şəhərə ilk hücum

Belə bir vaxtda Dağlıq Qarabağda yaşanan qarşıdurmanın xarakterik xüsusiyyətlərindən biri yollarda "daş müharibəsi"nin gətməsi idi. Bu, əsas etibarilə Xankəndi-Xocalı-Əsgəranda arasında özünü göstərirdi. Həmin istiqamətdə keçən yoldan azərbaycanlılara məxsus avtomobilləri ermənilər daşa tutur, onları əzir, sahiblərinə müxtəlif xəsarətlər yetirirdilər. Bunun əvəzi isə daha çox Əsgəranda Xankəndiyə, habelə əks istiqamətdə hərəkət edən və beləliklə, Xocalıdan keçmək məcburiyyətində qalan ermənilərə məxsus avtomobillərdən çıxılırdı. Ona görə də ermənilər Xocalı "maneo"sinin mümkün qədər tez neytrallaşdırılmasına çalışır və kiçik bir həmlə ilə Xocalını məhv edəcəklərinə inanırdılar. Elə bu məqsədlə də 1988-ci il sentyabrın 18-də Xankəndidə keçirilən nümayiş meydanından 12 minə qədər erməni 10 kilometrlik məsafəni piyada qət edərək Xocalıya tərəf üz tutdu. Ermənilərdən irəlində isə "KrAZ" və "KaMAZ" markalı 4 yük avtomobili gəlirdi. O da məlum oldu ki, ermənilərin arasında xüsusi təlim keçmiş döyüşçülər var. Bundan başqa, ermənilər benzini doldurulmuş butulkalarla, ucu itilənmiş dəmirlərlə silahlanmışdılar.

Lakin bunlar Xocalı sakinlərini qorxutmadı. Əksinə, Xocalıya iki kilometr qalmış ermənilərə qarşı az bir qüvvə ilə həmləyə keçən xocalılılar erməniləri geri oturdular. Sonradan məlum oldu ki, həmin vaxt ermənilər arasında yaşanan qarışıqlıq nəticəsində onlardan 27-si ölmüş, 100-dən çoxu yaralanmışdı. Hadisənin səhərişi günü Zori Balayan 12 nəfər həkimi birlikdə Ermənistandan Xankəndiyə gəldi. Yalnız sentyabrın 21-də Bakıdan Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi Xocalıya nümayəndə heyəti göndərdi. Lakin bu nümayəndələr daha çox ermənilərin əzişdirilməsinə görə öz iradlarını bildirdilər. Hadisədən az sonra mərkəzdən gələn istintaq qrupu isə baş verənlərə görə bir neçə Xocalı sakininin həbsinə dair qərar verdi.

Strateji əhəmiyyətli yaşayış məntəqəsi

Bu dövrdə artıq "daş müharibəsi"nin intensivləşməsi ilə yanaşı, odlu silahlardan da çox istifadə olunurdu. İrəvandan Xocalı aeroportuna edilən gündəlik reyslərin sayı 30-a çatırdı. Həmin təyyarələrlə ermənilər Xankəndiyə hərbi sursat daşıyırdılar. Ancaq sonradan Xocalı milisinin fədakar əməyi sayəsində Ermənistandan gələn reyslərin sayı azaldı. Hətta Moskvanın bu məsələyə qəti etirazını bildirməsinə baxmayaraq, Xocalı polisi inadından dönmədi və

sərnişin reyslərindən başqa, heç bir yük təyyarəsinin Xocalı aeroportuna enməsinə yol vermədi.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi fonunda ermənilərin əsas hədəflərindən biri olaraq Xocalını seçməsi heç də təsadüfi deyildi. Ermənilərin Xocalı şəhərini hədəfə almaqda əsas məqsədi bir tərəfdən Qarabağın dağlıq hissəsində azərbaycanlılardan ibarət olan, strateji əhəmiyyətli "maneo"ni aradan qaldırmaq idisə, digər tərəfdən, ümumiyyətlə, Xocalını Yer üzündən birdəfəlik silmək idi. Öz miqyasına və dəhşətlərinə görə dünya tarixində analoqu olmayan Xocalı soyqırımını törətməkdə erməni şovinistləri və ideoloqları daha uzağa hesablanmış məqsəd güdürdülər. Onların əsas niyyəti Dağlıq Qarabağı və digər Azərbaycan torpaqlarını ələ keçirmək, xalqımızın müstəqillik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə əzmini qırmaq idi. Bununla da ermənilər sovet ordusunun 366-cı alayının köməyi ilə tarixdə ən qanlı səhifələrdən birinin yazılmasına nail ola bildilər. Beləliklə, ötən əsrdə Xocalı daha bir faciə yaşadı. Həmin faciədən əvvəl Xocalı öz tarixində bir neçə dəfə erməni təcavüzünə məruz qalmış, soyqırımlarına uğramışdı. Təkcə XX əsrin əvvəllərində - 1905, 1906, 1917 və 1918-ci illərdə Xocalı dörd dəfə erməni təcavüzünə məruz qalmış, yandırılmış, talan edilmiş, dağıdılmış, lakin ayağa qalxaraq düşməndən qisasını almış, yenidən bərpa olunmuş və yaşamışdı. Amma sən demə, tarix Xocalını daha bir qanlı faciə ilə sınağa çəkməyə hazırlamış.

Ermənilərin niyyətini yaxşı bilən Xocalı sakinləri müəyyən müdafiə tədbirləri gördülər. Düşmən işə yaxşı anlayırdı ki, Xocalının ələ keçirilməsi Qarabağ münaqişəsinin sonrakı taleyində həlledici rol oynayan əsas məqamlar sırasındadır. Ermənilərin diqqətini Xocalıya cəlb edən önəmli səbəblərdən biri onun geostrateji mövqeyi idi. 7000 nəfər əhali olan Xocalı Xankəndidən 10 kilometr cənub-şərqdə, dağ silsiləsində, Ağdam-Şuşa, Əsgəranda-Xankəndi yollarının üstündə yerləşir. Qarabağdakı yeganə hava limanı da məhz Xocalıda idi. Ermənilərin əsas istəklərindən biri məhz buradakı hava limanı vasitəsilə Ermənistanla daha rahat əlaqə yaradılmasına nail olmaq idi. Dağlıq Qarabağda hələ A.Volskinin hakimiyyəti dövründən Xocalı aeroportuna gündə 20-30 təyyarə enib-qalxırdı. Onların əsas yükü silah və xarici ölkələrdən köməyə gələn könüllü və maddəli əsgərlər idi. Dünyanın hər yerindən Dağlıq Qarabağ ermənilərinə kömək etmək üçün erməni könüllüləri daşınırdı.

1990-cı ilin noyabrında Əlif Hacıyev Xocalı təyyarə limanında Xətt Daxili İşlər Bölməsinin rəisi və Xocalı aeroportunun komendantı təyin olundu. Bu, ermənilərin silah daşımalarının qarşısını müəyyən qədər aldı. Lakin yollarda qətl və təxribat hadisələri davam edirdi.

1991-ci ilin sonlarında SSRİ-nin dağılması ilə keçmiş sovet məkanında yeni geosiyasi şərait yaranırdı. Ermənistan faktiki olaraq Azərbaycana qarşı açıq və ədalətsiz müharibəyə başladı. Ermənistanın hərbi birləşmələri Azərbaycanın sərhədlərini pozub Qarabağa daxil oldu və Dağlıq Qarabağın erməni separatçıları-terrorçuları ilə birləşərək Azərbaycan torpaqlarının işğalına başladı. Moskvadan və xaricdəki erməni diasporundan verilən dəstək, Azərbaycan rəhbərliyinin yarıtmaz siyasəti nəticəsində ciddi müqavimətlə üzləşməyən ermənilər 1991-ci ilin oktyabrında Tuğ və Salakötin kəndlərini işğal etdilər. Bunun ardınca Xocavənd də işğalçıların nəzarəti altına keçdi.

(Ardı var)

Rəşad CƏFƏRLİ,
"Azərbaycan"